

Suurten ikäluokkien paluumuuttajista bisnestä syrjäseuduille?

JUSSI S. JAUHIAINEN

Sodan jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien muuttoliike kasvaa Suomessa merkittävästi lähivuosina. Suuret ikäluokat siirtyvät kokonaisuudessaan työelämän ulkopuolelle 2010-luvulla, ja enemmistö jo vuosikymmenen alkupuolella. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että ikääntyvien muuttoliike on suurimmillaan juuri eläkkeelle jäämisen jälkeen. Tämä koskee erityisesti muuttoa kauemmaksi. Samoin paluumuutto entiseen kotimaahan tai entiselle kotiseudulle on suurimmillaan heti, kun irtautuminen työelämästä tapahtuu (Rogers 1988; Nivalainen 2002; Klinthäll 2006). Ikääntyneiden muutot ovat nykyään pieni osa muuttoliikkeestä, mutta ne kasvavat merkittävästi jo 2010-luvulla (Longino & Bradley 2003; Myrskylä 2006b; Nieminen 2006).

Suppeasti määriteltynä suuriin ikäluokkiin kuuluvat vuosina 1946–1949 syntyneet henkilöt, joita on Suomessa 315 000. Laajempi määrittely suurista ikäluokista kattaa vuosina 1945–1957 syntyneet, joita on hieman yli miljoona (Karisto 2005, 17–18; Väestörakenne, 2007).

Suurista ikäluokista puhutaan usein yhtenäisenä massana. On kärjistetty, että ne ovat ensimmäinen runsaasti kuluttamaan, paikkakuntaa muuttamaan ja itsensä hemmotteluun totunut sukupolvi (Pajamäki 2006). Osa suurten ikäluokkien jäsenistä on kiertänyt pieneltä paikkakunnalta pääkaupunkiin ja päätenyt eläkeiän kynnyksellä yhteiskunnan huipulle, osa on siel-

lä ollut jo alkujaan. Toiset ovat jääneet maalle, eikä heidän asemansa ole juuri muuttunut. Suurten ikäluokkien sisäisten yhtäläisyyksien ja erilaisuuksien tarkastelu on tärkeää pohdittaessa heidän paluutaan kotiseuduilleen.

Suurten ikäluokkien ristijärveläiset

Tässä artikkelissa pureudutaan suurten ikäluokkien muuttoon takaisin syrjäisille kotiseuduilleen. Esimerkkinä on yksi harvaan asuttu maa-seudun kunta, Ristijärvi Kainuussa puolisisensataa kilometriä Kajaanin takana. Tapaustutkimuksen avulla selvitetään Ristijärven suuria ikäluokkia: heidän jäämistään kuntaan ja poismuuttoaan sieltä, pois muuttaneiden nykyistä asumistilannetta ja kiinnostusta paluumuuttoon lapsuuden kotikuntaan. Lopuksi tarkastellaan myös ikääntymiseen perustuvaa liiketoimintaa tässä kunnassa.

Ristijärvi on tyypillinen harvaan asuttu maa-seudun kunta. Sotien jälkeen elämä oli vilkasta. Lapsia syntyi kuntaan vuosittain yli sata ja väkiluku kasvoi 4 000 asukkaan tuntumaan. Suomen teollistuessa 1960- ja 1970-luvulla peltoja laitettiin pakettiin ja nuoret työikäiset muuttivat suurin joukoin Suomen ja Ruotsin kasvukeskuksiin. Palaajat olivat harvassa. Vuonna 2006 Ristijärvelä oli 1 608 asukasta, lapsia syntyi viisi ja yli 64-vuotiaita oli 480 eli 30 prosenttia väestöstä. Kunnan väestö ikääntyy nopeasti. Ennusteen mukaan jo 2020-luvulla yli 60-vuotiaat ovat enemmistönä Ristijärvellä (Väestörakenne, 2007).

Epätyypillisesti tämä syrjäseudun kunta on otanut ikääntymisen myönteisenä mahdollisuutena. Se perusti vuonna 2003 Seniorpolis Oy:n edistämään ikääntymiseen liittyvää liike- ja elinkeinotoimintaa. Tavoitteena on kääntää Ristijär-

Tämän tutkimuksen tekoon on käytetty Asunomessurahaston Casa Humana -apurahaa. Kiitän FM Minna Hagmania avusta aineiston hankkimisessa ja käsittelyssä sekä Seniorpoliksen toimijoita ja Ristijärveltä pois muuttaneita tutkimukseen osallistumisesta.

ven kehitys nousuun saamalla kuntaan sekä kuluskykyisiä ikääntyviä muuttajia että ikääntyviin liittyvän toiminnan kautta työpaikkoja ja lapsiperheitä (Ristijärven kunta, 2003). Kunnan väkiluvun toivotaan ylittävän 2 000 asukasta vuoteen 2015 mennessä, vaikka Tilastokeskuksen väestöennuste (2007) mainitulle vuodelle alittaa 1 500 asukasta. Ristijärvi on kansallisesti ja kansainvälisesti kiinnostava esimerkki tavoitteesta tasapainottaa aluekehitystä omaehtoisin keinoin (Jauhiainen & Niemenmaa 2006).

Tutkimuksen taustamateriaalina olivat väestörekisterin tiedot suurten ikäluokkien ristijärveläisistä. Kyselyaineisto koostuu kaikista Ristijärveltä kotoisin olevista, vuosina 1946–1955 syntyneistä ja nykyään Ristijärven ulkopuolella Suomessa asuvista. Vastaajat olivat 51–60-vuotiaita eli juuri eläkkeelle menon kynnyksellä. Suomessa 59-vuotiaista keskimäärin puolet ja 61-vuotiaista kolmannes on töissä (Myrskylä 2006a).

Tammikuussa 2006 lähetettiin puolistrukturoitu kyselylomake, jossa kysyttiin vastaajien taustatiedot, tietoja Ristijärveltä poismuutosta sekä myöhemmistä muutoista ja asumisesta. Lisäksi kysyttiin kiinnostusta paluumuuttoon Ristijärvelle sekä tähän vaikuttavia syitä. Lopulliseen analyysiin otettiin 313 vastaajaa eli 57,1 prosenttia suuriin ikäluokkiin kuuluvista ristijärveläisistä, jotka asuvat Suomessa Ristijärven ulkopuolella. Tätä aineistoa on esitelty laajemmin julkaisemattomassa pro gradu -tutkielmassa (Hagman 2006a). Paluumuuttoa harkitsevien kanssa tehtiin 15–25 minuuttia kestäneet puolistrukturoidut haastattelut puhelimitse marras–joulukuussa 2006. Paluumuuton tekijöitä ja todennäköisyyttä koskevaan haastatteluun suostuivat lähes kaikki eli 66 henkilöä (88,0 %). Osaa heidän paluumuuttonsa kysymyksistä on tarkasteltu toisaalla paluumuuttoa harkitsevan henkilön näkökulmasta (Jauhiainen & Lam 2007). Kokonaisuudessaan uutena aineistona analysoitiin Ristijärven kunnan sekä Seniorpoliksen asiakirjoja ja tehtiin kesällä 2007 keskeisille Seniorpoliksen toimijoille ytimekäs sähköpostikysely.

Sosiaalinen eriytyminen

Suuriin ikäluokkiin kuuluvat myös ne vuosina 1946–1955 syntyneet 1 025 henkilöä, jotka ovat kotoisin Ristijärveltä. Heitä koskeva tapaustutkimus osoitti, miten kerran ajallisesti ja alueellisesti taustaltaan yhtenäinen ryhmä on vuosikymmen-

ten aikana muuttunut erilaiseksi sosiaalisesti ja alueellisesti (ks. Hagman 2006a).

Lähtötilanne suuriin ikäluokkiin kuuluvilla ristijärveläisillä oli varsin samanlainen eli koti aktiivisessa maaseutukunnassa. Luonnollisesti osa syntyi vauraampaan, osa köyhempään perheeseen. Osa asui kunnan keskuksessa, osa taas syrjäkylillä. Naiset ovat enemmistönä suurten ikäluokkien kohortissa. Myös kyselyyn vastanneista (313 henkilöä) enemmistö (59,5 %) oli naisia ja loput (40,5 %) miehiä.

Ristijärveltä pois muuttaneista joka viidennellä (20,6 %) koulutus jäi vain kuusivuotiseen kansakouluun, jonka he kävivät Ristijärvellä. Yhdeksän vuotta oppineita keskikoululaisia oli heistä joka kahdestoista (8,1 %), kuten myös opinnot ylioppilaaksi tuloon lopettaneita (8,4 %). Näistä osa muutti toiseen kuntaan koulunkäyntiä varten. Suurimman osan pois muuttaneista muodostivat ne, joilla on ammatillinen koulutus. Sen hankki reilut kaksi viidestä (44,2 %). Korkeakoulututkinto korkeimpana koulutuksena oli lähes joka viidennellä (18,7 %), eli yli joka neljäs (27,1 %) oli saanut valkolakin. Keskimääräisesti suurten ikäluokkien pois muuttaneissa ristijärveläisissä on runsaasti koulutettua väkeä.

Erilaistuminen tulee ilmi myös tarkasteltaessa työuraa. Vastanneista noin joka kolmas (35,1 %) luokitteli itsensä ammatiltaan työntekijäksi. Yksityisyrittäjiä (6,2 %) ja maanviljelijöitä (0,6 %) oli joukossa yllättävänkin harvoja. Kun Ristijärveltä muutettiin pois, vain harvoin jäätin maatalouselinkeinojen piiriin. Alempia toimihenkilöitä oli vastanneista lähes joka viides (18,2 %), kuten myös ylempiä toimihenkilöitä (20,1 %). Ammatikseen jonkin muun ilmoitti joka neljästoista (6,8 %), ja heihin kuuluivat myös työttömät. Lisäksi joka kahdeksas (13,0 %) oli jo eläkkeellä.

Ristijärveltä pois muuttaneista suurista ikäluokista nuorimmat olivat juuri täyttäneet 50 vuotta ja vanhimmat olivat jo yli 60-vuotiaita, mikä heijastuu perherakenteeseen. Joka kuudes (17,3 %) vastanneista asui yksin ja hieman yli puolet (54,8 %) kahden hengen talouksissa. Näistä useimmat olivat iältään vanhempia. Sen sijaan joka neljäs (24,8 %) asui edelleen laajemman perheen kanssa eli kolmesta neljään hengen talouksissa ja harvat (3,1 %) tätä suuremmissa talouksissa.

Asumisura noudattaa monilla perinteistä tietä alivuokralaisesta suureen omistusasuntoon. Poismuuton jälkeen ensiasunnon tai oman asuinti-

lan koko oli yksi huone joka toisella. Tämän jälkeen asuintilan koko kasvoi muuttojen myötä. Esimerkiksi viidennen muuton kohdalla jo kaksi kolmesta (63 vastaajaa) muutti vähintään kolmioon. Muuttojen pääasiallisena syynä pysyi vuodesta toiseen työ. Myöhemmissä muutoissa asunnolla ja asuinympäristöllä oli suurempi merkitys. Useissa tutkimuksissa on todettu, että monet suomalaiset haaveilevat asumisesta omakotitalossa. Tämän ”unelman” oli toteuttanut vastaajista hieman yli puolet (53,4 %), mikä vastaa suunnilleen suurten ikäluokkien asumistilannetta Suomessa (Junto & Vilkkonen 2005, 127). Vastaajista vajaa kolmannes (29,3 %) asui kerrostalossa, joka kuudennen (15,8 %) asuinpaikka oli rivi- tai paritalo.

Asumisen unelmaan kuuluu myös asunnon omistaminen. Lähes jokainen (88,3 %) Ristijärveltä pois muuttaneista omisti asuntonsa. Tämä on suurempi osuus kuin keskimäärin (76 %) suurilla ikäluokilla Suomessa (Junto & Vilkkonen 2005, 127).

Asumisura on vienyt monet maalta kaupunkimaiseen ympäristöön, sillä vain joka kuudes vastaajista (17,9 %) oli jäänyt maaseudulle tai maaseudun tuntumaan. Nykyisestä kaupunkimaisesta asumisympäristöstä huolimatta vajaan kolmen neljästä (70,9 %) voisi asua maaseudulla. Maaseutu oli melkein joka kolmannen vastaajan (29,5 %) toiveasuinpaikka. Tämä on kaksinkertainen määrä verrattuna todelliseen tilanteeseen. Muutamat vastanneet jakoivat asumisensa kahden asunnon välillä, joista toinen sijaitsi kaupungin keskustassa ja toinen maaseudulla. Oleskelu kakkosasunnossa maaseudulla onkin yleistynyt Suomessa (Aho & Ilola 2006).

Muuttoliike

Ristijärvellä syntyneistä suurista ikäluokista enää vain joka seitsemäs (140 henkilöä) asui Ristijärvellä vuonna 2005. Lopullisesti Ristijärven jättäneitä eli kuolleita oli joka kuudes (128 henkilöä). Heitä oli suhteellisesti hieman enemmän kuin suurissa ikäluokissa keskimäärin Suomessa. Ristijärvellä syntyneiden olinpaikat vuonna 2005 on koottu taulukkoon 1.

Useimmat alkuperäisistä suurten ikäluokkien ristijärveläisistä muuttivat pois Ristijärveltä jo vuosikymmeniä sitten. Kaksi kolmesta muutti vuosina 1964–1973, jolloin useimmat tulivat täysi-ikäisiksi. Ensimmäisen muuton määränpää-

nä oli neljällä viidestä (79,5 %) kaupungin keskusta ja sen läheiset alueet Suomessa (Hagman 2006a).

Selkeä enemmistö (548 henkilöä) asui vuonna 2005 Ristijärven ulkopuolella muualla Suomessa. Tämä nostaa paluumuuton hyvin merkittäväksi mahdollisuudeksi kunnan kannalta. Joka viides (210 henkilöä) asui kotimaakunnassaan Ristijärven ulkopuolella. Kajaanissa on heitä lähes saman verran kuin Ristijärvellä. He voivat vierailla Ristijärvellä helposti. Toisaalta muutto lähelle Ristijärvelle on myös helppo toteuttaa, eivätkä tässä tapauksessa aiemmat sosiaaliset suhteet välttämättä katkea. Suuri muutto toi mukanaan Suomeen lähiörakentamisen ja monet maalta kaupunkiin muuttaneista sijoittuivat juuri sinne, suomalaiseseen metsälähiöön, kaupungin ja maaseudun erikoiseen välimuotoon. Kolmannes (31,7 %) vastaajista asui lähiössä (Hagman 2006a). Kajaanin lisäksi muita merkittäviä vastaajien keskittymiä olivat pääkaupunkiseutu ja Oulun seutu. Heille paluumuutto Ristijärvelle vaatisi suurta muutosta elämässä.

Suurten ikäluokkien alkuperäisistä ristijärveläisistä joka kuudes (189 henkilöä) asui ulkomailla, heistä suurin osa Ruotsissa. Erityisesti 1940-luvun puolivälin jälkeen syntyneet olivat noin 20-vuotiaina muuttoaktiivisessa iässä Ruotsiin muuton huippuvuosina. Ruotsiin muuton alttius oli suuren muuton aikaan keskimääräistä suurempi Kainuussa muuhun Suomeen verrattuna (Karisto & al. 2005, 105). Monet heistä jäivät eläkkeelle lähivuotina ja harkitsevat paluumuuttoa Suomeen, myös Ristijärvelle. Aiemmissa tutkimuksissa on varsinkin miesten havaittu muuttavan takaisin Ruotsista kotimaahansa heti eläkkeelle jäämisen jälkeen (Klinthäll 2006).

Kiinnostus paluumuuttoon

Ikääntyneitä on suhteellisesti muita ikäluokkia enemmän paluumuuttajien joukossa (Conway & Houtenville 2003). Suurilla ikäluokilla mahdollinen paluumuutto on edessä, sillä vasta vanhimmat heistä ovat jääneet eläkkeelle.

Suomalaisissa tutkimuksissa (Hunnakko & Palm 2002; Aho & Ilola 2004) on havaittu, että ikääntyvät haluavat muuttaa lähemmäksi alkuperäistä kotiseutuaan. On arvioitu, että jopa 100 000 suurista ikäluokista muuttaa maalle ja että 150 000 viettää tulevaisuudessa useita kuukausia vuosittain maalla kakkosasunnossaan (Hunnakko & Palm 2002, 82; Aho & Ilola 2006).

Taulukko 1. Ristijärveläisten suuret ikäluokat (1946–1955 syntyneet) vuonna 2005

Syntymävuosi	Ristijärvellä	Muulla Kainuussa	Muulla Suomessa	Ulkomailla	Kuolleet	Yhteensä*
1946	11	20	34	31	18	114
1947	15	18	33	22	16	108
1948	13	24	39	20	17	113
1949	13	22	29	36	17	117
1950	18	17	27	28	12	102
1951	13	15	33	9	10	80
1952	13	22	36	7	9	87
1953	11	18	34	24	10	97
1954	14	21	38	7	9	89
1955	19	33	35	25	10	102
Yhteensä	140	210	338	189	128	1 005*

Lähde: Muokattu väestökisterin perusteella.

* Lisäksi joukkoon kuuluu 20 henkilöä, jotka ovat kieltäneet asuinpaikkakuntaa koskevien tietojen luovuttamisen väestökisteristä.

Yhdysvaltalaiset tutkimukset osoittavat, että eläkeläiset ovat kiinnostuneita asumaan veden äärellä, vuoristossa tai kaupunkiseudun reunalla alueilla, joiden asukkaat ovat riittävän varakkaita ja samankaltaisia (Serow 2001). Nuoremmat ikääntyvät ovat valmiimpia muuttamaan kauemmaksi miellyttävän ilmastoon, harrastusmahdollisuuksien ja matalan veroasteen perässä. Iän karttuessa entistä tärkeämmäksi tulee se, että lähellä asuu sukulaisia ja tuttavita (Conway & Houtenville 2003). Yhdysvalloissa paluumuutto kotiseudulle tai kotimaakuntaan ei ole niin tärkeää kuin muutto miellyttävälle lämpimälle alueelle (Rogers 1990; Longino & Serow 1992). Toisaalta Suomessa ei ole mahdollisuutta muuttaa ympärivuotisen ”aurinkovyöhykkeen” paikkakunnalle. Ilmastoperusteinen muuttoliike on lisännyt suomalaisten eläkeläisten asumista kahdessa paikassa – osan aikaa varsinkin eteläisessä Euroopassa (Casado-Díaz & al. 2004). Ikääntyvien muuttoliike ei yleensä jää ensimmäiseen muuttoon, vaan iän myötä kasvavat erityistarpeet ohjaavat myöhempiä muuttoja. Siivous-, ruoka- ja terveystalvella tuettu asuminen vähentää ikääntyneiden muuttoliikettä yleensä ja erityisesti heidän sijoittamistaan laitoksiin.

Tutkituista suuriin ikäluokkiin kuuluvista henkilöistä, jotka ovat asuneet Ristijärvellä vähintään kaksivuotiaaksi, vajaa puolet (46,8 %) ei ole kiinnostunut muuttamaan takaisin Ristijärvelle. Kol-

mannes (29,2 %) ei osannut ottaa tähän kysymykseen kantaa. Viidennes (20,8 %) voisi harkita paluumuuttoa. Heistä kukaan ei aikonut lähiaikoina muuttaa Ristijärvelle asumaan (Jauhainen & t Lam 2007). Monet kaipaavat lapsuuden kotiseudulle eläkeiän kynnyksellä, vaikka lapsuuden olot olisivatkin olleet ankeat. Eläkkeelle siirtymisen odottaminen muuttaa ikääntyvien elämää ja nostaa paluumuuton mahdollisuuden esille. Eläkkeelle jääminen, avioero tai puolison kuolema voi sitten käynnistää paluumuuton (Litwak & Longino 1987; Bures 1997).

Aini Pehkonen (2005) esittää, että maaseudulle muuttajia ja paluumuuttajia yleensä ohjaavat asuntoon ja asuinympäristöön liittyvät motiivit, kuten omakotitalon rakentaminen tai ostaminen, luontosuhde sekä taloudellisen tilanteen muutokset, kuten työttömyys ja ylivelkaantuneisuus. Ikääntyvien paluumuuttoon maaseudulle vaikuttavat henkilöiden tausta, heidän näkemyksensä asumisesta maaseudulla, nykyiset yhteydet mahdolliselle paluumuuttopaikkakunnalle sekä paikkakunnan piirteet. Paluumuuton taloudelliset kysymykset vaikuttavat miehiin useammin kuin naisiin. Sen sijaan naisiin vaikuttavat paluumuutossa enemmän ihmissuhteet, sosiaaliset yhteydet ja nostalgiset tunteet entistä lapsuuden kotipaikkakuntaa kohtaan (Litwak & Longino 1987; Kantanen 1991, 56).

Ristijärveltä pois muuttaneiden suurten ikä-

luokkien kiinnostusta paluumuuttoon tukee tilastollisesti erittäin merkittävästi halu asua maaseudulla, pientalovaltaisella alueella ja Kainuussa. Kesämökkin omistus Ristijärvellä lisää kiinnostusta paluumuuttoon, samoin muut yhteydet Ristijärvelle, kuten kotitila, maa- tai metsäomistus, metsästysharrastus jne. Ne, joille mieluisin asuinalue on maaseutu, olivat muita enemmän kiinnostuneita paluumuutosta Ristijärvelle. Tilastollisesti melkein merkittävä ero oli ikääntyvien miesten naisia suurempi kiinnostus Ristijärvelle paluuseen (Jauhiainen & t Lam 2007).

Viihtymättömyys nykyisellä asuinpaikkakunnalla tai asumisen laadun ongelmat siellä lisää kiinnostusta paluumuuttoon. Ikääntyvillä on muuttoaikeiden taustalla usein tyytymättömyys nykyiseen asuinpaikkaan (Aho & Iloa 2004). Niinpä ikääntyvien muuttoliikkeellä on yhteys perinteiseen muuttoliikkeen malliin, jossa muuttoa selitetään nykyiseltä paikkakunnalta työntävillä tekijöillä, uuden paikkakunnan vetävillä tekijöillä ja aiottuun muuttoon liittyvillä kitkatekijöillä. Ristijärveltä pois muuttaneiden suurten ikäluokkien kiinnostukseen palata synnyinseudulle vaikuttavat myönteisesti yleisempi näkemys siitä, että suuret ikäluokat muuttavat mielellään kotiseudulleen, sekä vastaajan aktiivinen paluumuuton harkinta.

Vastanneiden mielestä Ristijärvellä on monia vetotekijöitä. Näitä ovat Ristijärven puhdas luonto, rauhallinen ympäristö ja turvallisuus. Vastaajan menneisyyteen liittyvät kotiseutumaiset Ristijärvellä ja tulevaisuuteen liittyvät edulliset asumiskustannukset, ihannetonntti, asunto järven rannassa ja sopivan väljä rakentaminen Ristijärvellä. Kerrostaloon ei kuitenkaan haluta. Omakotitalossa asuvat haluavat Ristijärvellä omakotitaloon. Pari-, rivi- tai kerrostalossa asuvat suosivat Ristijärvenkin kohdalla mieluummin rivi- tai paritaloa (Jauhiainen & t Lam 2007).

Sen sijaan Ristijärveltä pois muuttaneiden suurten ikäluokkien syntymävuosi, siviilisäätty tai koulutus- tai ammattitausta eivät muodosta tilastollisesti merkittävää yhteyttä kiinnostukseen paluumuuttoa kohtaan. Tilastollista merkittävyyttä paluumuuttokiinnostukseen ei ollut myöskään sillä, milloin, mistä syystä ja minkä ikäisenä henkilö on muuttanut pois Ristijärveltä (Jauhiainen & t Lam 2007).

Paluumuuttoon myönteisesti tai kielteisesti suhtautuvat asuvat eri puolilla Suomea erityyppisissä asuintaloissa ja asuinalueilla. Yhdysvaltalais-

ten tutkimusten mukaan monet ikääntyvät valitsevat muuttokohteekseen paikkakunnat, joissa on alhaisempi verotus, tai muuttavat pois paikkakunnilta, joissa on korkea verotus (Conway & Hautenville 2003). Suomessa erot kunnallisveroissa ovat varsin pienet, eikä Ristijärven veroaste ollut tilastollisesti merkittävä paluumuuttoa kohtaan tunnetussa kiinnostuksessa.

Tutkituista hyvin harva eli yksi neljästäkymmenestä (8 henkilöä) oli varma, että muuttaa Ristijärvelle pysyvästi asumaan. Vajaa joka viides (57 henkilöä) oli varma, että muuttaa Ristijärvelle asumaan osa-aikaisesti. Tämän perusteella suurten ikäluokkien ristijärveläisistä muuttanee Ristijärvelle takaisin pysyvästi viitisentoista ja osa-aikaisesti noin sata henkilöä, osa puolisonsa kanssa. Pysyvien paluumuuttajien osuus olisi vain prosentin kunnan nykyväestöstä, eikä näin kattaisi edes yhden vuoden muuttotappiota. Osa-aikaisesti Ristijärvelle asumaan muuttavien osuus olisi reilut kuusi prosenttia kunnan väestöstä. Lisäksi yli sata entistä ristijärveläistä asuu Ruotsissa, ja heistä jokunen muuttanee eläkkeelle jäätyään takaisin entiseen kotikuntaansa. Tämän perusteella pysyvien ja osa-aikaisten suurten ikäluokkien paluumuuttajien määrä Ristijärvellä voi perheenjäsenineen nousta lähes kymmenesosaan kunnan nykyväestöstä (Jauhiainen & t Lam 2007). Paluumuuttajat eivät kuitenkaan suoraan riitä kääntämään kunnan väkilukua nousuun, joten kunta tarvitsee myös muita aktiivisia toimia. Merkittävistä näistä on Seniorpolis-hanke.

Ikääntyvistä liiketoimintaa syrjäseuduille: Ristijärven Seniorpolis

Ristijärven väkiluku on vähentynyt vuodesta 1960 lähtien. Yhtenäinen muuttotappio on jatkunut jo yli kaksikymmentä vuotta, ja kuolleisuus on ylittänyt syntyvyyden yli kymmenen vuotta peräkkäin. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on kaudenneksi suurin Suomessa. Keskimääräinen koulutustaso on varsin matala. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita kunnasta löytyy 24 eli reilut kolme prosenttia 15 vuotta täyttäneestä väestöstä. Samoin työpaikkojen määrä on vähentynyt. Työllisiä kunnassa on reilut 500 ja työttömiä yli sata (Väestörakenne, 2007; Tilastotietoa, 2007). Maa- ja metsätalous elättävät pienenevän osan työikäisistä, joten perinteisistä elinkeinoista ei ole kunnan kehityksen kääntäjäksi.

Ristijärvellä etsittiin 1990-luvun loppupuolella kunnalle uutta selviytymisstrategiaa. Alkuselektivien (Ristijärven kunta, 2003) perusteella päätettiin tukeutua ikääntymiseen mahdollisuutena. Tavoitteeksi otettiin kansallinen ja kansainvälinen näkyvyys, jonka toteuttamiseen kunta lähti voimakkaasti mukaan. Suunnittelussa vedottiin myös Sitran raportteihin, joissa ikääntymisen haasteisiin pystyttäisiin vastaamaan yksityisvetoisella toiminnalla (Ristijärven kunta, 2003; vrt. Luoma & al. 2003).

Vuonna 2003 kunta perusti Seniorpolis Oy:n ikääntymiseen liittyvien kehittämishankkeiden koordinoijaksi. Painopisteenä valittiin hyvinvointisektori ja erityisesti senioreita palveleva toiminta. Strategiana on saada kuntaan muuttamaan ostokykyisiä (kuukausitulo yli 2000 euroa) senioreita, joilla on aktiivisuutta ainakin kymmeneksi vuodeksi. He toisivat eläke-, vuokra-, pääoma- ym. tulojen muodossa Ristijärven rahavirtoihin merkittävän lisän, 12–48 miljoonaa euroa kymmenen vuoden kuluessa. Kuntaan syntyi kymmeniä uusia työpaikkoja, myös muihin kuin hoiva-alan yrityksiin (Ristijärven kunta, 2003, 8, 57–58).

Vuoden 2006 aikana määriteltiin Seniorpolikseen liittyvien yhtiöiden asema. Muodostettiin ikääntymisen liiketoimintakonsortio, jonka toiminnasta, tavoitteista ja strategiasta vastaavat Seniorpolis Oy ja Kainuun Etu Oy. Konsortion johtoryhmä koostuu konsortio partnereista ja ulkopuolisista asiantuntijoista. Toiminnan rahoitus on peräisin kunnan, TE-keskuksen, Kainuun maakunta -kuntayhtymän, keskushallinnon, Euroopan unionin ja yksityisen sektorin toimijoilta. Vuosina 2004–2007 Seniorpoliksen päärahoitus, 420 000 euroa, tulee Itä-Suomen Tavoite 1 -ohjelmasta (Kainuun liitto, 2007).

Suomalaiset eläkeläiset säästävät poikkeuksellisen paljon tuloistaan ja ovat keskimäärin varsin vähävaraisia. Seniorpoliksen kohderyhmänä ovat ostokykyiset 55–74-vuotiaat. Heitä luonnehditaan hankkeessa termeillä *go go* (nuoremmat ja aktiivisemmat) ja *slow go* (ikäntyvät ja vetäytyvät) (Tervonen 2005). Suurten ikäluokkien aiempia sukupolvia parempi tulotaso ja suurempi varallisuus mahdollistavat kuluttamisen nousun, vaikka heidän säästämisasteensa ei tulevaisuudessa alenisikaan (Kiander & al. 2004, 109–110). Seniorpoliksen toiminta on suunnattu aktiivisille paikallisille ja erityisesti myös Ristijärven ulkopuolelta tuleville suurille ikäluokille ja paluu-

Taulukko 2. Seniorpoliksen toiminnot

- Verkosto eli ikääntyviin liittyvän toiminnan kokoaja, moottori ja promoottori
- Hankerypäs eli koordinoi ja edistää hanketoteutusta
- Ikäihmisten kylä eli seniori-ikäisten elinolojen kehittämiseen elinkeinopohjalta erikoistuva kokeilualue Ristijärvellä
- Protopaja johtaen tuotekehitystä, sovellusympäristön kehitystä ja sovellustestausta
- Brandi vastuussa konseptin lanseerauksesta ja kattomarkkinoinnista
- Franchising-konsepti kehittäen ja ylläpitäen yrittäjämäistä tuote-, toiminta- ja palvelukonaisuutta
- Osaamiskeskus eli hoivayrittäjyyteen ja kuntoutukseen perustuva tutkimus-, kehittämis- ja toimintakeskus
- Seniorpolis Oy hallinnoi Seniorpolis-konseptiä; hioo liiketoimintalogiikkaa; konserni ja holding-yhtiö osallistuen Seniorpolisyhtiöiden omistamiseen, riskirahoitukseen ja omistaa konseptin franchising-oikeudet

Lähde: Tervonen 2005

muuttoa suunnitteleville kaupunkilaisille (Tervonen 2005).

Tämä sopii kunnan ja kuntalaisten toiveisiin. Vuonna 2005 Ristijärven täysi-ikäisten kyselyssä (vastaajia 255, vastausprosentti 36,0) kaikki (97 %) halusivat kuntaan lisää asukkaita, varsinkin lapsiperheitä. Vajaa puolet (46 %) halusi kuntaan senioreita ja noin kolmannes (31 %) vanhuksia (Hagman 2006b, 21, 134). Kainuu ja Pohjois-Savo ovatkin viime vuosina saaneet muuttovoittoa yli 50-vuotiaiden joukosta (Myrskylä 2006b, 12, 51). Toisaalta monet heistä eivät ole ensisijaista Seniorpoliksen varakasta, kulutuskykyistä kohderyhmää. Suurissa ikäluokissa on kuitenkin suuri ja laadukkaista palveluista maksamaan valmis kuluttajajoukko

Muutamassa vuodessa on Seniorpoliksesta tullut monimuotoinen konsepti (taulukko 2). Sen tavoitteet ja toiminta asettuvat paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Seniorpolis pyrkii luomaan seniori-ikäisille ”ihanteellisen asumis-, toiminta- ja palveluympäristön”, jossa korostuvat elämisen vapaus ja ihmisarvoinen loppuelämä. Hanke haluaa edistää ikäihmisten itsenäistä elämistä sekä kehittää ”toimintaympäristöä, jossa voi tehdä sitä mistä on haaveillut” (Ristijärven kunta, 2003; Fredriksson 2007). Seni-

orpolis pyrkii kehittämään Kainuuseen elinkeinopainotteisen, valtakunnallisesti merkittävimmän seniори-alan osaamiskeskittymän. Tämän saavuttamiseksi Seniorpolis koordinoi ja aktivoi julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita kehittämään uusia toimintatapoja, joilla turvataan seniorien laadukkaat hyvinvointipalvelut (Tervonen 2005). Lisäksi hankkeessa karotetaan kansainvälisiä yhteyksiä sekä kansainvälisesti markkinointikelpoisia tuotteita. Seniorikonseptilla kasvatetaan kansainvälistä mainetta ikääntymiseen liittyvän osaamisen asiantuntijana ja saadaan myös taloudellista voittoa (Seniorpolis, 2007). Seniorpolista onkin esitelty monen kansallisen ja kansainvälisen median kautta ja siihen ovat käyneet tutustumassa useat kansalliset ja kansainväliset toimijat.

Seniorpoliksen toimintoja toteuttavat partnerit on nykyaikaisen liiketoiminta-ajattelun mukaisesti jaettu klustereihin. Niissä ovat ikääntyville markkinoitavat tuotteet, myönteiset brandit ja suojatut tuotemerkit *SeniorCare*, *SeniorDesign*, *SeniorStyle* ja *SeniorTech* (Seniorpolis, 2007). Näin avoimen markkinavetoinen toiminta on vielä harvinaista suomalaisessa ikääntyviä koskevassa kehitystoiminnassa, varsinkin paikallistasolla. Käytännössä Seniorpoliksen toiminta jakaantuu ikääntyvien asumiseen, hoivaan, koulutukseen ja virkistäytymiseen.

Asumiseen liittyvät Ristijärven seniorikylä ikääntyvien asumisen testausympäristönä sekä tulevaisuuden senioriasuminen -hanke ja tähän liittyvät rakennukset ja asunnot. Hankkeeseen liittyen Ristijärvellä on rakennettu ja myyty 10 rivitaloasuntoa. Vuoteen 2008 mennessä valmistuu 10 asuntoa paritaloissa. Asuinympäristön liikuntaesteisyys on ensimmäinen tekijä, joka tuo ikääntyville ongelmia kodin ja asioiden itsenäisessä hoidossa. Seuraavassa vaiheessa erityisesti asunnon liikuntaesteisyys heikentää toimintakykyä (Vaarama 2004, 185). Seniorikylän asunnot ja niiden lähiympäristö on suunniteltu soveltumaan seniorille ja lapsiperheille. Yhteisöllisen ja tuetun asumisen merkitys on tärkeää ikääntyville ja heidän hoitoaan rahoittavalle julkiselle sektorille. Marja Vaaraman mukaan (2004, 168–169) ikääntyneiden kokemaa yksinäisyyttä ja puutteellista asumista yhdistyneenä heikoksi koettuun terveyteen ja sairaala- ja poliklinikkakäynteihin altistavat pysyvästi ja kalliille laitoshoidolle.

Hoivaan liittyvät ikääntymistä koskevat palvelut, laatujärjestelmät, teknologia, yksityinen sai-

raanhoito, laboratorio ja lääkäripalvelut. Ne toteutetaan yhteistyössä yksilöllisiä hoitopalveluja toteuttavien hoiva- ja ryhmäkotiensa kanssa, joista toiminnassa ovat esimerkiksi Willa Wanha ja Kainuun Hoiva. Tulevaisuudessa yli 80-vuotiaiden määrä moninkertaistuu niin Suomessa kuin Ristijärvellä. Säännöllisen kotihoidon tarve tulee suunnilleen kaksinkertaistumaan seuraavien kymmenen vuoden aikana (Vaarama 2004, 178). Tämä ikäryhmä luo kysyntää hyvätasoisille yksityisen sektorin sosiaali- ja terveyspalveluille (Kiander & al. 2004, 111). Seniorpoliksessa osa ikääntyvien palveluista on ohjattu yksityiselle sektorille, sillä Kainuun maakunta -kuntayhtymäkokeilun yhteydessä on leikattu julkisen sektorin terveyspalveluita. Niinpä Ristijärvellä ei ole enää omaa terveyskeskuslääkäriä. Toisaalta kunnanvaltuusto päätti myöntää keväällä 2007 kunnan eläkeläisille ilmaisen kuntosalikortin (Fredriksson 2007).

Koulutukseen kuuluvat iäkkäille suunnatut kurssit ja tapahtumat, joilla edistetään elinikäiseen oppimiseen liittyvää aktiivista ikääntymistä. Asukkaikseen ikääntyviä haluavien paikkakuntien tulee tarjota palveluita, jotka vahvistavat ystävyys-suhteita ja sosiaalisia kontakteja, varsinkin ikääntyvien miesten välillä (Junk & Young 1999). Erityisinä teemoina Seniorpoliksessa ovat taide ja kulttuuri, media- ja verkkolukutaitoa parantavat hankkeet sekä ikääntyvien terveyteen liittyvien tietojen ja taitojen hyödyntäminen palveluportaalin avulla. Nämä lisäävät yhteisöllisyyttä seniorien keskuudessa sekä helpottavat heidän yhteydenpitoansa lähelle ja kauemmas tieto- ja viestintäteknikan avulla. Vuonna 2005 Ristijärvellä aloittivat toimintansa Studiokoulu ja Senioriakatemia, jota hallinnoi Kajaanin yliopistokeskus. Etäopetuksen ja paikallisten kurssien avulla ikääntyvät ovat opiskelleet ympäristötaitetta, valokuvausta, kankaanpainantaa ja monimediaa. Ikääntyvät ovat muun muassa tehneet lyhytfilmejä, joita on esitetty paikalliselle, kansalliselle ja kansainväliselle yleisölle.

Virkistäytymiseen liittyvät matkailun edistäminen Ristijärvellä sekä harrastusmahdollisuuksien ja vapaa-ajan vieton mahdollisuuksien parantaminen kunnassa. Entistä Saukkovaaran laskettelukeskusta on kunnostettu ja ikääntyvät ovat olleet toteuttamassa Elämysten polkua (Seniorpolis, 2007). Samoin rakenteilla on Hyvän iän puisto. Aktiiviset eläkeläiset käyttävät tulevaisuudessa todennäköisesti varsin runsaasti rahaa mat-

kailuun ja siihen liittyviin palveluihin, erityisesti nuoremmat eläkeläiset (Kiander & al. 2004, 111). Ristijärven keskustaan on valmisteilla seniorien toiminta- ja kohtaamiskeskus Agora, jossa tarjotaan virikkeistä toimintaa aktiivisille seniorille sekä asuntoja, koulutusta ja yksityisiä palveluja. Näitä toteutetaan jo monitoimikeskus Virtaalassa sekä kuntokatsastusasemalla.

Seniorpolis liittyy lähes kaikkiin elinkeinopoliittisiin toimiin Ristijärvellä. Varsinainen toiminta on vasta alkuvaiheessa, mutta esimerkiksi koulutushankkeet ovat tuoneet yhteen ikääntyviä ja nuoria. Toiminnan käynnistäminen on perustunut lähinnä julkiseen tukirahoitukseen, joten taloudellista menestystä on liian aikaista arvioida. Ikääntyvien muuttoliikkeen vaikutuksia koskevat kansainväliset tutkimukset esittävät usein paluumuuton taloudellisesti myönteisiä tuloksia, mutta tutkimukset ovat käsitelleet vain lyhytaikaisia vaikutuksia (Serow 2003). Seniorpolis etenee käytäntöön, mutta tutkimusta ikääntyvien pitkäaikaisesta vaikutuksesta Ristijärven ei ole tehty (vrt. Ristijärven kunta, 2003).

Seniorpoliiksen toiminnan kohdistaminen erityisesti kulutuskykyisille aktiivisille seniorille on ymmärrettävää hankkeen liiketaloudellisista lähtökohdista. Vauraat eläkeläiset pystyvät maksamaan seniorille räätälöidyistä yksilöllisistä yksityisistä sosiaali- ja terveyspalveluista, vapaa-ajan toiminnoista, tapahtumista, tuotteista ja asumisratkaisuksista. Samaan aikaan vähemmän varakkaiden ikääntyvien on tyydyttävä entistä pitempiin jonoihin terveyskeskuksissa, niukkeneviin julkisen sektorin sosiaalipalveluihin ja käsitelyyn suurten ikäluokkien massana. Julkisia palveluja leikkaavat keskushallinnon viranomaiset ja maakuntahallinto ajavat paikallishallintoa ikääntyviä koskevaan uusliberaaliin politiikkaan. Vastaavia esimerkkejä löytyy Yhdysvalloista, joka on Suomeen verrattuna hyvin erilainen hyvinvointipalveluiltaan ja vakuutusjärjestelmältään (Polivka & Longino 2002, 290–292). Toisaalta Ristijärvi pyrkii olemaan ”hyvän iän kunta” riippumatta asukkaankin varallisuudesta.

Johtopäätökset

Suomessa suuri osa suurista ikäluokista muutti 1960- ja 1970-luvulla maalta kaupunkiin. Vuosikymmenten työuran jälkeen niihin kuuluvat ovat vaurastuneet ja voivat palata eläkkeellä ko-

tiseudulle. Muistoja ja omaa rauhaa arvostavat mutta myös palveluja käyttävät suuret ikäluokat voivat elvyttää syrjäseutujen paikkakuntia Pohjois-Karjalassa, Savossa, Kainuussa ja Lapissa, mikäli tarjonta ja kysyntä osuvat mielekkäästi kohdalleen. Suurten ikäluokkien paluumuutosta kiinnostuneilla kunnilla on 2010-luvun alkuvuosiin aikaa muokata strategiaansa ja toimintaansa. Paluumuutto on todennäköisintä pian eläkkeelle jäämisen jälkeen, ja 2010-luvun alkupuolella enemmistö suurista ikäluokista jää eläkkeelle.

Useilla harvaan asutun maaseudun kunnilla on samankaltaiset maisemaan ja tontteihin liittyvät resurssit sekä niukat peruspalvelut. Tämän tutkimuksen perusteella ainakaan paluumuuttajat eivät muodostu riittävän suureksi joukoksi, jotta heidän varaansa voisi kunta kehittämisensä perustaa. Syrjäseuduille palaavat vain harvat sieltä pois muuttaneista, koska elämä on vienyt eri suuntiin sosiaalisesti ja alueellisesti. Muutto lähemmäskään maalle, vieraaseen paikkaan, ei monia kiinnosta. Niinpä enemmistöllä suurista ikäluokista on eläkepäivät edessä maamme suurissa kaupungeissa. Toisaalta muuttopäätös konkretisoituu vasta eläkkeelle jäämisen jälkeen, jolloin paluumuuttoa voidaan harkita uudelleen. Paluumuuttoa punnitaan todellisena ja välittömänä mahdollisuutena, kun työperusteiset siteet nykyiselle paikkakunnalle löyhentyvät.

Aluepolitiikan näkökulmasta ikääntyviin perustuva paikallinen kehittämisstrategia on yksi keino, jolla elinkeinotoimintaa voidaan sisäsyntyisesti elvyttää syrjäseuduilla. Ikääntyvien määrä kasvaa nopeasti, ja eri selvityksissä on nostettu esille se, että suuret ikäluokat muuttavat suurin joukoin maalle. Harvaan asutun maaseudun kunnan erikoistuminen laadukkaisiin palveluihin ja asumisen aktiivinen markkinointi suurille ikäluokille ovat mahdollisuus. Muistelumatkailuun entisessä kotikunnassa voivat yhdistyä vaikkapa paikallishistorian ja nykytilanteen luento, räätälöity terveysjumppa, paikallisten luomutuotteiden osto sekä juttelutuokio paikallisten asukkaiden kanssa. Suurten ikäluokkien ristijärviläisistä joka viides (210 henkilöä) asuu Kainuussa Ristijärven ulkopuolella ja monet heistä voivat käväistä lapsuuden kunnassaan verestämässä muistoja ja samalla käyttää erityisiä heille suunnattuja palveluja. Osa heistä voi myös muuttaa lapsuutensa kotipaikkakunnalle.

Eri puolille Suomea mahtunee vain muutamia harvaan asutun maaseudun kuntia, jotka voi-

vat kehittää merkittävästi toimintaansa kuntiin muuttaviin eläkeläisiin perustuen. Näiden kuntien tulee tehdä aktiivista yhteistyötä maakunnan keskuksen kanssa, sillä kaikkia erityispalveluja ei voida pieniin paluumuuttajia houkutteleviin kuntiin rakentaa. Paikkakunnan saavutettavuus on tärkeää, sillä monet haluavat vieraila sukulaisten ja ystävien luona eri paikkakunnilla ja matkustaa lämpimämpiin maihin kerran tai kaksi vuodessa. Paikkakunnalta ja naapurikunnista kotoisin olevat pois muuttaneet ovat keskeinen kohderyhmä, jota kannattaa houkuttella takaisin. He palaavat ”kotiseudulle”, jolla on erityi-

nen vetovoima vuosikymmenten jälkeenkin. Tässä on otettava huomioon myös mahdollisuus osaikaiseen asumiseen, vaikkapa kesämökissä perheen kanssa.

Ikääntyviin perustuvan kunnan kehittämisen tulee elinkeinomielessä tukeutua pitkä-aikaiseen strategiaan. Lyhytaikainen bisnes ikääntyvillä on taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kestävämpi. Kehittämisessä on muistettava myös yli 74-vuotiaat sekä ne ikääntyvät, jotka eivät ole kulutuskykyisimpiä. Ristijärven Seniorpolis on esimerkki, jota vasten uusia hankkeita kannattaa tarkastella.

TIIVISTELMÄ

Jussi S. Jauhiainen: Suurten ikäluokkien paluumuuttajista bisnestä syrjäseuduille?

Suomessa suuri osa suurista ikäluokista muutti 1960- ja 1970-luvulla maalta kaupunkiin. Vuosikymmenten työuran jälkeen niihin kuuluvat ovat vaurastuneet ja voivat palata eläkkeellä kotiseudulle. Ikääntyvien muuttoliike on suurimmillaan juuri eläkkeelle jäämisen jälkeen. Tässä artikkelissa pureudutaan suurten ikäluokkien muuttoon takaisin syrjäisille kotiseuduille. Esimerkkinä on Ristijärvi, harvaan asuttu ikääntyvän väestön maaseudun kunta Kainuussa. Ennusteen mukaan yli 60-vuotiaat ovat kunnassa enemmistönä jo 2020-luvulla. Tämä syrjäseudun kunta on tehnyt ikääntymisestä liiketoimintaa Seniorpolis Oy:llä, joka

liittyy nykyään lähes kaikkiin elinkeinopoliittisiin toimiin Ristijärvellä.

Muistoja ja omaa rauhaa arvostavat mutta myös palveluja käyttävät suuret ikäluokat voivat elvyttää syrjäseutujen paikkakuntia Pohjois-Karjalassa, Savossa, Kainuussa ja Lapissa, mikäli tarjonta ja kysyntä osuvat mielekkäästi kohdalleen. Ikääntyviin perustuvan kunnan kehittämisen tulee elinkeinomielessä tukeutua pitkä-aikaiseen strategiaan, jossa paluumuuttajien houkuttelu takaisin on osa suuremmasta elinkeinöjen kokonaisuudesta. Lisäksi paikkakunnan saavutettavuus on tärkeää. Eri puolille Suomea mahtuu kuitenkin vain muutamia harvaan asutun maaseudun kuntia, joiden kehittäminen voi merkittävästi tukeutua niihin muuttaviin eläkeläisiin.

KIRJALLISUUS

- AHO, SEPPÖ & ILOLA, HELI: Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2, 2004. Lapin yliopisto, 2004
- AHO, SEPPÖ & ILOLA, HELI: Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6, 2006. Lapin yliopisto, 2006
- BURES, REGINAM: Migration and the life course: is there a retirement transition? *International Journal of Population Geography* 3 (1997), 109–119
- CASADO-DÍAZ, MARIA & KAISER, CLAUDIA & WARNES, ANTHONY: Northern European retired residents in nine southern European areas: characteristics, motivations and adjustment. *Ageing and Society* 24 (2004), 353–381
- CONWAY, KAREN & HOUTENVILLE, ANDREW: Out with the old, in with the old: A closer look at younger versus older elderly migration. *Social Science Quarterly* 84 (2003), 309–328
- FREDRIKSSON, REIJO: Hyvä tilinpäätös vuodelta 2006. Ristijärvi tiedottaa 2/2007, 1

HAGMAN, MINNA: Seniorien paluumuutto. Ristijärvellä syntyneiden suurten ikäluokkien asumisura ja paluumuuton mahdollisuus. Julkaisematon suunnittelumaantieteen maisterin tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto, 2006. 2006a

HAGMAN, MINNA: Suuret ikäluokat ja paluumuuton mahdollisuus. S. 21–44. Teoksessa: Karsikas, Antti & Mäntysalo, Raine (toim.): Ristijärvi. EkoSuKaT-tutkimushankkeen väliraportti 5. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston yhdyskuntasuunnittelun laboratorio, Julkaisu C 104. Oulun yliopisto, 2006. 2006b

HUNNAKKO, PEKKA & PALM, JARMO: Suurten ikäluokkien eläkeläisten maallemuuttopotentiali. Vaasan yliopiston Seinäjoen toimipisteen julkaisuja No. 100, 2002. Vaasan yliopisto, 2002

JAUHIAINEN, JUSSI S. & T LAM, MINNA: Suurten ikäluokkien paluumuutto maaseudulle: tapauksena Kainuun Ristijärvi. *Terra* 107 (2007): 4 (tulossa)

JAUHIAINEN, JUSSI S. & NIEMENMAA, VIVI: Alueellinen suunnittelu. Tampere: Vastapaino, 2006

JUNK, VIRGINIA & YOUNG, MARGARET: Retention of older in-migrants: role of family, friends, and community services. *Family and Consumer Sciences Research Journal* 27 (1999), 267–292

- JUNTTO, ANNELI & VILKKO, ANNI: Monta kotia, suurten ikäluokkien asumishistoriat. S. 115–144. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Jyväskylä: Gummerus, 2005
- KAINUUN LIITTO. Senioripolis, hankekuvaus. 2007. <https://f2krap.atbusiness.com/scripts/dbpub/dbpub.pl?R=Hankeku&S=sq11&P1=109019&M=F26.6.2007>
- KANTANEN, KEIJO: Takaisin kotiseudulle. Tutkimus paaluunmuuton merkityksestä ja mahdollisuuksista maaseudun erilaistumisprosessissa. Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 97, 1991. Joensuun yliopisto, 1991
- KARISTO, ANTTI: Suuret ikäluokat kuvastimessa. S. 17–58. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Jyväskylä: Gummerus, 2005
- KARISTO, ANTTI & MARTIKAINEN, PEKKA & MÄKI, NETTA & RAHKONEN, OSSI: Suuren muuton pyörteissä: liikkuvuus ja liikkumattomuus. S. 92–114. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Jyväskylä: Gummerus, 2005
- KIANDER, JAAKKO & RIIHELÄ, MARJA & SULLSTRÖM, RISTO: Ikääntyneiden kulutuskäyttäytyminen: miten tulevaisuuden eläkeläiset kuluttavat? S. 104–111. Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.): Ikääntyminen voimavarana. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Helsinki 2004
- KLINTHÄLL, MARTIN: Retirement return migration from Sweden. *International Migration* 44 (2006), 153–180
- LITWAK, E. & LONGINO, CHARLES: Migration patterns among the elderly: A developmental perspective. *Gerontologist* 27 (1987): 3, 266–272
- LONGINO, CHARLES & BRADLEY, DON: A first look at retirement migration trends in 2000. *The Gerontologist* 43 (2003), 904–907
- LONGINO, CHARLES & SEROW, WILLIAM: Regional differences in the characteristics of elderly return migrants. *Journal of Gerontology* 47 (1992), 38–43
- LUOMA, KALEVI & RÄTY, TARMO & MOISIO, ANTTI & PARKKINEN, PEKKA & VAARAMA, MARJA & MÄKINEN, ERKKI: Seniori-Suomi. Ikääntyvän väestön taloudelliset vaikutukset. Sitran raportteja 30/2003. Helsinki 2003
- MYRSKYLÄ, PEKKA: Ikääntyvien työllisyys kasvaa nopeasti. *Kuntapuntari* 3/2006. 2006a
- MYRSKYLÄ, PEKKA: Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 321. Helsinki: Työministeriö, 2006. 2006b
- NIEMINEN, MARJATTA: Maassamuuton uudet kuviot. S. 28–37. Teoksessa: Heikkilä, Elli (toim.): Muuttaako Onni maalle? Suurten ikäluokkien valinta. Siirtolaisuustutkimuksia A28. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2006
- NIVALAINEN, SATU: Maallemuuttajat – millaisia he ovat? Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 59, 2002. Helsinki 2002
- PAJAMÄKI, OSKU: Ahne sukupolvi. Jyväskylä: Ajatus Kirjat, 2006
- PEHKONEN, AINI: Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle. Siirtolaisuustutkimuksia A26. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2005
- POLIVKA, LARRY & LONGINO, CHARLES: Commentary: aging politics and policy in postmodern society. *Journal of Aging and Identity* 7 (2002), 287–292
- RISTIJÄRVEN KUNTA. Ristijärvi – ihannekylä ikääntyville. Ristijärvi: Aher Oy, 2003
- ROGERS, ANDREI: Age patterns of elderly migration: an international comparison. *Demography* 25 (1988): 3, 355–370
- ROGERS, ANDREI: Return migration to region of birth among retirement-age persons in the United States. *Journal of Gerontology* 45 (1990), 128–134
- SENIORPOLIS. 26.6.2007 <www.seniorpolis.com>
- SEROW, WILLIAM: Economic and fiscal implications of aging for subnational American governments. *Journal of Aging and Social Policy* 12 (2001), 47–63
- SEROW, WILLIAM: Economic consequences of retiree concentrations: a review of North American studies. *Gerontologist* 43 (2003), 897–903
- TERVONEN, HANNU: Senioripolis. Esitelmä ”Hyvinvoinnista leipää – foorumeista voimaa” -seminaarissa Kajaanissa 13.9.2005
- TILASTOVIETOA RISTIJÄRVELTÄ. Kuntaliitto, 2007. www.kunnat.net 26.6.2007
- VAARAMA, MARJA: Ikääntyneiden toimintakyky ja palvelut – nykytila ja vuosi 2015. S. 131–198. Teoksessa: Kautto, Mikko (toim.): Ikääntyminen voimavarana. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Helsinki 2004
- VÄESTÖRAKENNE. Tilastokeskus, 2007 <www.stat.fi>. 26.6.2007.